

## MORI CU CIUTURĂ ȘI PIVE DIN BAZINUL SUPERIOR AL BAHNEI — MEHEDINȚI

Monica Budiș și Petre Idu

Privit în ansamblu, bazinul superior al Bahnei se prezintă ca un strînt culoar depresionar, ce separă masivul muntos al Mehedinților în vest de podișul cu același nume în est. Văile înguste și adînci, cu versantele acoperite de păduri, au albia pardosită cu stînci, ce dau naștere la numeroase cascade și chei.

Prin aspectul său general, regiunea prezintă cîteva particularități: așezările matcă ocupă locurile mai retrase ca „fețele“ de la începutul văilor și platourilor mai ridicate din cuprinsul acestora, în timp ce satele mai noi se răsfirează la distanțe mici, cu cît înaintăm spre regiunea de izvoare. Deasupra acestor văi, apar întinse suprafețe netede, numite în grai local „plaiuri“ sau „săsturi“<sup>1</sup> — interfluvii netede — de mult despădurite, exploatate azi prin așezări temporare — cocrine — care cu timpul devin gospodării permanente (*fig. 1*).

Caracterele comune, legate de varietatea ocupațiilor: creșterea vitelor, agricultura montană, pomicultura, pădurăritul, vărăritul, industriile țărănești, precum și păstrarea în însemnată măsură a portului, a graiului și a obiceiurilor tradiționale situează bazinul superior al Bahnei la punctul de interferență dintre zonele etnografice ale Olteniei cu Banatul.

Din regiunea cercetată, fac parte localitățile Podeni cu cătunele Dealu și Bolovanu,

<sup>1</sup> I. Vintilescu, *Podișul sau Plaiul Mehedinților*, în *Revista geogr. I.C.G.R.* an II (1946), p. 124.

## TURBINENMÜHLEN UND WALKEN AM OBERLAUF DER BAHNA — MEHEDINȚI

Monica Budiș und Petre Idu

In seiner Gesamtheit gesehen, stellt das Gebiet am Oberlauf der Bahna ein enges, tiefingeschnittenes Tal dar, das das Bergmassiv von Mehedinți im Westen von der gleichnamigen Hochfläche im Osten trennt. Die Berghänge sind von Wald bedeckt und in den steinigten Flußbetten der schmalen, ausgewaschenen Täler bilden sich zahlreiche Wasserfälle und Engpässe.

Schon der allgemeine Eindruck dieses Gebietes bietet uns einige Eigenarten: die ursprünglichen Siedlungen befinden sich an entlegeneren Stellen, wie auf den ebenen Flächen und auf höhergelegenen Plateaus am Ausgang der Täler, während die neueren Siedlungen sich in immer geringeren Abständen aneinanderreihen, je mehr man sich dem Quellgebiet der Flüsse nähert. Oberhalb der Täler erstrecken sich ebene Hochflächen, im Volksmund „plaiuri“ oder „săsturi“<sup>1</sup> genannt, die schon seit lange gerodet wurden. Heute hat man auch diese Hochflächen nutzbar gemacht; Sommerwirtschaften wurden hier errichtet, die sich nach und nach zu ständigen Wirtschaften entwickeln (*Abb. 1*).

Gemeinsame Merkmale, die an die verschiedenen Beschäftigungen gebunden sind: die Viehzucht, montane Landwirtschaft, Obstbau, Waldarbeit, Kalkbrennen, Bauernindustrie sowie das Interesse für die Wahrung der Tracht, des Dialektes und der überlieferten Bräuche kennzeichnen das Gebiet am Oberlauf der Bahna als eine ethnographische Übergangszone zwischen Oltenien und dem Banat.

Zu dem untersuchten Gebiet gehören die Gemeinde Podeni, mit ihren Weilern Dealu

<sup>1</sup> I. Vintilescu, *Podișul sau Plaiul Mehedinților*, in *Revista geogr. I.C.G.R.*, Jg. II, 1946, S. 124.



Fig. 1. Conac din zona plaiurilor Mehedinților.

Abb. 1. Almwirtschaft (conac) auf den Hochflächen von Mehedinți.

Malarișca și Gornenți, cu peste 2500 de locuitori.<sup>2</sup>

Primele atestări documentare menționează că la 1374 „seliștea Bahnei“<sup>3</sup> a fost dată mînăstirii Vodița, iar la 1491, „Bahna cu ținutul (cu dîrjava) ei“<sup>4</sup> aparținea domeniului mînăstirii Tismana. La 1428 „satul Podeni pe Izverna“ este amintit în daniile aceleiași mînăstiri.<sup>5</sup>

Din analiza istorico-geografică se poate constata că apariția în timp a noilor așezări a avut ca direcție principală zona de izvoare a Bahnei, o dată cu defrișarea intensă a masivelor păduroase în favoarea agriculturii și creșterii vitelor.

und Bolovanu, Malarișca und Gornenți mit über 2500 Einwohnern.<sup>2</sup>

Die ersten urkundlichen Zeugnisse erwähnen, daß „seliștea Bahnei“<sup>3</sup> 1374 dem Kloster Vodița als Schenkung überlassen wurde und daß 1491 „Bahna und sein Gebiet (dîrjava)“<sup>4</sup> eine Domäne des Klosters Tismana war. 1428 wird „das Dorf Podeni an der Izverna“ in den Schenkungsurkunden desselben Klosters erwähnt.<sup>5</sup>

Aus den geschichtlich-geographischen Forschungen geht hervor, daß die späteren Ansiedlungen vor allem in der Richtung des Quellgebietes des Bahnaflusses erfolgten, wo die bewaldeten Gebirgsmassive zu Gunsten des Ackerbaus und der Viehzucht mehr und mehr gerodet wurden.

<sup>2</sup> Sfatul Popular al comunei Podeni, Centralizatorul recensămîntului din 1965. Podeni 1424 loc., Gornenți 791 loc. și Malarișca 345 loc.

<sup>3</sup> Documente privind Ist. Rom., Veacul XVI, B., Țara Rom. 1247—1500, doc. 20, p. 27, Edit. Acad. R.P.R.

<sup>4</sup> Op. cit. doc. 215 p. 208.

<sup>5</sup> Op. cit. doc. 76, p. 88—90.

<sup>2</sup> Volksrat der Gemeinde Podeni, Statistik 1965, Podeni 1424 Einwohner, Gornenți 791 Einw. und Malarișca 345 Einwohner.

<sup>3</sup> Documente privind Ist. Rom., Veacul XVI, B., Țara Rom. 1247—1500. Dok. 20, S. 27, Edit. Acad. R.P.R.

<sup>4</sup> ebenda, Dok. 215, S. 208.

<sup>5</sup> ebenda, Dok. 76, S. 88—90.

Considerentele de mai sus, ca și faptul că vechile statistici<sup>6</sup> arătau un număr mic de locuitori, explică caracterul particular al zonei cercetate, în care agricultura și morăritul au servit aproape exclusiv pentru satisfacerea necesităților fiecărei familii.<sup>7</sup>

Pe de altă parte, vechiul caracter moșnesc al regiunii<sup>8</sup> înlesnește înțelegerea de ce și azi cele 26 de mori cu ciutură existente, aparțin diferitelor familii (moara Prodăneștilor, Răieștilor, Negoiteștilor, Marineștilor, Pătruțeștilor etc.), care păstrează o evidență strictă a fiecărui membru al său.

Deși pe cale de dispariție, în 1957 în Oltenia și Muntenia mai existau 304 mori cu ciutură, iar în Banat 509, din totalul de 885 existente în România.<sup>9</sup>

În cele ce urmează prezentăm două tipuri de instalații țărănești, ce satisfac cerințele curente ale populației locale — morile cu ciutură și pielele de dimie.

Dat fiind diversitatea problemelor pe care le ridică instalațiile țărănești, începând cu tehnicile de construcție și terminând cu regimul de proprietate, considerăm această contribuție asupra tipologiei locale de un real interes.

## Morile cu ciutură

În cadrul instalațiilor pentru prelucrarea produselor agricole — a tehnicilor de măcinat — un loc principal îl ocupă morile cu roată orizontală.

Cunoscute în popor sub denumirea de „mori cu ciutură“, „rîșnițe“, „mori cu alergătoare“, „moară cu titirez“, „mori de spreagă“, ele sînt de fapt primul tip de

<sup>6</sup> C. C. S. Nicolăescu-Ploșșor, *O statistică a populației județului Mehedinți la 1838*, Buc. 1924.

<sup>7</sup> Paul H. Stahl, *La force motrice des moulins traditionnels en Roumanie à la fin du XIX-e siècle et au debut de XX-e siècle*. Études d'ethnographie et de folklore, au VII-e Congrès international des sciences anthropologiques et ethnologiques, Moscova, 1964, p. 41.

<sup>8</sup> Ion Ionescu de la Brad, *Agricultura jud. Mehedinți*, Buc., 1868, arată că în 1864 în Gornenți existau 150 familii de moșneni, iar în Podeni 165 familii moșneni (p. 409).

<sup>9</sup> Cornel Irimie, *Beiträge zur Typologie der bäuerlichen Industrieanlagen Rumäniens*, în Études... au VII-e Congrès international des sciences anthropologiques... p. 30.

Die oben angeführten Tatsachen wie auch die geringe Bevölkerungsanzahl, die die alten Statistiken<sup>6</sup> verzeichnen, erklären den besonderen Charakter der untersuchten Zone, wo der Ackerbau und die Müllerei fast ausschließlich der Befriedigung der Bedürfnisse der einzelnen Familien dienen.<sup>7</sup>

Da für dieses Gebiet das Freibauerntum kennzeichnend war, erscheint es verständlich, daß die 26 heute noch vorhandenen Turbinenmühlen einzelnen Familien gehören (die Mühle der Prodănești, der Răiești, der Negoitești, der Marinești, der Pătruțești usw.), die eine genaue Evidenz über jedes Mitglied führen.<sup>8</sup>

Obwohl sie heute mehr und mehr im Verschwinden begriffen sind, waren 1957 von insgesamt 885 Turbinenmühlen in ganz Rumänien<sup>9</sup> 304 in Oltenien und Muntenien, im Banat 509.

Im folgenden besprechen wir zwei Typen bäuerlicher Industrieanlagen, die den laufenden Bedarf der dort ansässigen Bevölkerung befriedigen: die Turbinenmühlen und die Walken für Bauertuch („dimie“).

Da die bäuerlichen Industrieanlagen die verschiedensten Fragen — angefangen von den Bauverfahren bis zu den Besitzverhältnissen — aufwerfen, erachten wir unseren Beitrag zur örtlichen Typologie dieser Anlagen für aufschlußreich.

## Die Turbinenmühlen

Unter den Vorrichtungen zur Verarbeitung landwirtschaftlicher Erzeugnisse, den Mahlanlagen, nehmen die Mühlen mit horizontalem Wasserrad einen wichtigen Platz ein.

Im Volksmund sind die Turbinenmühlen als „mori cu ciutură“ (Löffelradmühlen), „rîșnițe“ (Kleinmühlen), „moara cu alergătoare“ (Läufermühlen), „moară cu titirez“ (Mühlen mit Klapperstock) bekannt; sie sind eigentlich der älteste Mühlentypus mit

<sup>6</sup> C. C. S. Nicolăescu-Ploșșor, *O statistică a populației județului Mehedinți la 1838*, Bukarest, 1924.

<sup>7</sup> Paul H. Stahl, *La force motrice des moulins traditionnels en Roumanie à la fin du XIX-e siècle et au debut de XX-e siècle*. Études d'ethnographie et de folklore, au VII-e Congrès internationale des sciences anthropologiques et ethnologiques, Moskau 1964, S. 41.

<sup>8</sup> Ion Ionescu de la Brad, *Agricultura jud. Mehedinți*, Bukarest, 1868 zeigt, daß 1864 in Gornenți 150, in Podeni 165 Familien von Freibauern wohnten, S. 409.

<sup>9</sup> Cornel Irimie, *Beiträge zur Typologie der bäuerlichen Industrieanlagen in Rumänien*, in Études... au VII-e Congrès international des sciences anthropologiques... S. 30.

moară acționată de forțe motrice a apei, iar ciutura propriu-zisă „strămoșul de lemn al turbinei de azi”.<sup>10</sup>

Acest tip rudimentar de moară avea o arie mare de răspîndire în trecut, atît pe teritoriul patriei noastre (Banat, Mții Poiana Ruscăi, Depresiunea Hațeg, sud-vestul Transilvaniei, zona de la poalele Carpaților dinspre Oltenia, în Vrancea etc.), cît și pe întregul spațiu Euro-Asiatic (centrul și vestul Europei, pen. Iberică, pen. Scandinavică, arcul Carpato-Balcanic, regiunea Caucaziană și centrul Asiei).<sup>11</sup>

Ceea ce ne determină a analiza aceste ingenioase instalații țărănești, este pe de o parte faptul că în regiunea cercetată numărul lor este destul de mare (pe o distanță de aproximativ 3 km se întîlnesc nu mai puțin de 26 de mori), cu un pronunțat caracter colectiv de proprietate, iar pe de alta sistemul interesant și rudimentar de construcție, fapt care le situează la periferia nord-vestică a vechii arii de răspîndire din peninsula Balcanică.<sup>12</sup>

Prezentîndu-se sub forma unei salbe de mori de-a-lungul Bahnei și a afluenților săi, aceste instalații au dăinuit, tocmai datorită poziției lor, la contactul dintre munte și podiș.

În condițiile unei agriculturi montane și a unei populații nu prea numeroase, aceste mori satisfac în întregime necesitățile curente ale locuitorilor satelor amintite, iar izolarea și forma colectivă de proprietate — bazată pe comunitatea de neam — vin ca argumente în plus să explice existența lor pînă în zilele noastre. Cu cît coborîm însă pe cursul inferior al Bahnei, constatăm procesul de dispariție al morilor cu ciutură, deoarece ne apropiem de zona cu puternice centre urbane.

Construcția morilor cu ciutură relativ simplă, nu solicită meșteri specialiști, ele fiind făcute de către membrii unei familii, în care fiecare își are partea sa cantitativă de contribuție, de unde și dreptul la moară. Informatoarea Vlădică I. Stana de 64 de ani,

<sup>10</sup> V. Butură, *Morile cu roată orizontală din sud-estul Europei*, comunicare la I Congres internațional de studii balcanice și sud-est europene, Sofia, 1966.

<sup>11</sup> V. Butură, *Die siebenbürgischen Turbinenmühlen*, în *Ethnographica I* (1959), *Annuaire Museum Moraviae Brunense*, p. 19—26.

<sup>12</sup> V. Butură, *op. cit.*, p. 28.

Wasserantrieb und das eigentliche Löffelrad ist der „hölzerne Vorfahre der heutigen Turbine“.<sup>10</sup>

Dieser primitive Mühlentypus hatte ein großes Verbreitungsgebiet, sowohl auf dem Gebiete unseres Vaterlandes (im Banat, auf dem Poiana Rusca Gebirge, in der Zone Hațeg, in Südwestsiebenbürgen, in den am Fuße der Karpaten gelegenen Zonen Olteniens, im Vrancea-Gebiet usw.) als auch im europäisch-asiatischen Raum (Mittel- und Westeuropa, der iberischen und skandinavischen Halbinsel, im Balkan-Karpatenraum, im Kaukasusgebiet und in Zentralasien).<sup>11</sup>

Was uns zur Untersuchung dieser einfachen aber sinnreichen Anlagen veranlaßte, ist teils die ziemlich große Anzahl solcher Mühlen innerhalb des erforschten Gebietes (in einem Abstand von etwa 3 km trifft man auf nicht weniger als 26 Mühlen), deren Besitzverhältnisse einen ausgesprochenen kollektiven Charakter aufweisen, teils die einfache, aber zweckmäßige Bauart, wonach diese Mühlen zu der nordwestlichen Randzone des alten Verbreitungsgebietes dieser Mahlanlagen auf der Balkanhalbinsel gehören.<sup>12</sup>

Die Turbinenmühlen begleiten die Bahna und ihre Nebenflüsse gleich einer Kette; sie verdanken ihr Fortbestehen eben dieser Lage, die einen ständigen Kontakt zwischen dem Bergland und der Hochebene vermittelte.

Diese Mühlen können unter den Bedingungen einer montanen Landwirtschaft und einer nicht allzu dichten Besiedlung den laufenden Bedarf der Bevölkerung befriedigen; die isolierte Lage und der auf Familiengemeinschaften gegründete kollektive Besitz sind weitere Ursachen dafür, daß sie sich bis auf den heutigen Tag erhalten haben.

Der Bau der Turbinenmühlen ist verhältnismäßig einfach, er erfordert keinen gelernen Meister; sie werden von den einzelnen Familien errichtet, wobei jedes Mitglied einen gewissen Anteil an der Arbeit haben muß, der ihm das Recht auf Mitbesitz sichert. Die 64 jährige Vlădică I. Stana berichtet folgendes: „An einer Turbinenmühle sind zehn bis fünfzehn, manchmal auch mehr Leute beteiligt. Mein Vater (Iorgu Grama) hatte an mehreren Mühlen Anteil, er hat sie

<sup>10</sup> V. Butură, *Morile cu roată orizontală din sud-estul Europei*, Mitteilung auf dem I. internationalen Kongreß für Balkan- und südosteuropäische Studien, Sofia, 1966.

<sup>11</sup> V. Butură, *Die siebenbürgischen Turbinenmühlen*, in *Ethnographica I* (1959) *Annuaire Museum Moraviae Brunense*, S. 19—26.

<sup>12</sup> V. Butură, *ebenda* S. 28.

ne relatează următoarele: „La o moară de spreagă sînt întovărășiți zece-cincisprezece și chiar mai mulți pe o moară. Tata (Iorgu Grama), a avut mai multe plațuri (locuri) de moară, dar și-a făcut-o pe un loc din cureaua mumă-si și nu în linia noastră a grămească și avea singur a patra parte din moară. Noi am fost trei surori și mie îmi vine rînd mai mare. Nimeni nu mai are rîndu de trei zile ca mine. Alții au o zi. Ne vine rîndu cam la o lună.“

O întregă rețea de „ierugi“ (canale prin care se abate apa la moară) brăzdează lunca pentru a duce apa la morile ce se înșiră de o parte și de alta a râurilor.

Morile în general de proporții reduse (3,5/2,5—4 m cu înălțimea maximă de 3,5 m), sînt construite din bîrne. Acoperișul în patru ape se suprapune ca dimensiuni planului acestora (fig. 2).

În spatele morilor se construiește un dig, care are un dublu rol: pe de o parte pentru a crea un mic bazin de acumulare, ce va da un debit constant, iar pe de alta pentru a realiza căderea de pantă necesară jetului de apă, ce pune în mișcare instalația (fig. 3). Apa în căderea sa vine pe un „jgheab“ de lemn care poate fi mobil în unele cazuri. În altele există o „stavilă“ (scîndură lată), prinsă de „parul“ acestuia, care introdusă în jgheab cu ajutorul „cîrligului“, schimbă direcția de scurgere a apei peste „aripile ciuturii“ (fig. 4).

Ciutura, situată sub moară, se confecționează din lemn. La ea se disting următoarele elemente: „ciutura“ propriu-zisă cu „aripile“ sale, de forma unor linguri secționate longitudinal, „fusul“ care în partea inferioară se termină printr-un „călcîi“ sprijinit pe „crăcana de sub ciatură“. În partea superioară fusul se continuă printr-o axă metalică, numită „gînjei“, care acționează piatra mobilă cu ajutorul „prapului“. După numărul mare de aripi (18—20), ciuturile din această regiune sînt mai evolute.

Instalația de măcinat, este așezată pe „patul morii“ și se compune din patru „ocoli“ confecționați din lemn de nuc care înconjoară pietrele morii (fig. 5). Diametrul lor nu depășește 60—70 cm. În partea din față a ocolului se află o deschidere numită „șușur“ prin care se scurge făina în „mîșnic“ (ladă

aber auf einem Platz aus der Familie seiner Mutter, nicht aus unserer Grama-Linic, zusammengelegt, so daß ihm der vierte Teil der Mühle gehörte. Wir waren drei Schwestern und ich habe den größten Besitzanteil. Niemand außer mir hat das Anrecht auf drei Tage. Andere haben nur einen Tag. Wir kommen monatlich etwa einmal an die Reihe.“

Die Flußauen sind von einem Netz von Kanälen (ierugi) durchfurcht, die das Wasser den Mühlen zuführen, die sich zu beiden Seiten des Flusses aneinanderreihen.

Das Mühlengebäude wird aus Balken errichtet und ist meist nicht groß (3,5×2,54 m und etwa 3,5 m hoch). Das einfache Walmdach hat die dem Grundriß entsprechenden Ausmaße (Abb. 2).

Hinter den Mühlen wird ein Damm errichtet, der eine doppelte Aufgabe erfüllt: einerseits entsteht dadurch ein kleines Sammelbecken, das eine konstante Durchflußmenge sicherstellt, andererseits wird das notwendige Gefälle für den Betrieb der Mühle geschaffen (Abb. 3). Das Wasser fließt durch eine Holzrinne (jgheab), die bei manchen Mühlen entfernt werden kann, wenn man die Anlage außer Betrieb setzen will. Bei anderen Mühlen wird die Richtung der Wasserzufuhr auf das Löffelrad durch ein breites Brett geregelt, das an einem Pfosten befestigt ist und durch einen Haken in die gewünschte Lage gebracht wird (Abb. 4).

Das unter dem Mühlengebäude befindliche Löffelrad wird aus Holz hergestellt. Man unterscheidet folgende Bestandteile: Das eigentliche Rad mit den „Löffeln“, „aripi“ (in der Form längsgeteiler Löffel), die Spindel (fusul), sie endet unten in einem Dorn, der auf einem gabelartig verzweigten Holz (crăcana de sub ciatură) aufrucht. Die Spindel setzt sich nach oben mit einer Metallspindel fort, die den Läuferstein mittels des „prapul“ (ein quergelagerter in die Unterseite des Läufers eingelassener Eisenbestandteil) in Bewegung setzt. Die Löffelräder dieser Mühlen besitzen meist eine beträchtliche Anzahl von Löffeln (18—20 Stück).

Die eigentliche Mahlvorrichtung besteht aus einem Steinpaar, Läufer und Bodenstein, die von 4 Zargen aus Nußholz umgeben sind und einen Durchmesser von 60—70 cm haben (Abb. 5). Das Mehl fließt durch eine Öffnung in der Vorderseite der Zarge in die Mehtruhe. Ebenfalls auf dem Steinboden ruhen zwei bzw. vier senkrechte Stützpfosten



Fig. 2. Moară cu ciutură pe valea Bahnei.

Abb. 2. Turbinenmühle im Bahnatal.



Fig. 3. Moară cu ciutură cu dig și jgheab de lemn fix.

Abb. 3. Turbinenmühle mit Damm und festem Gerinne.

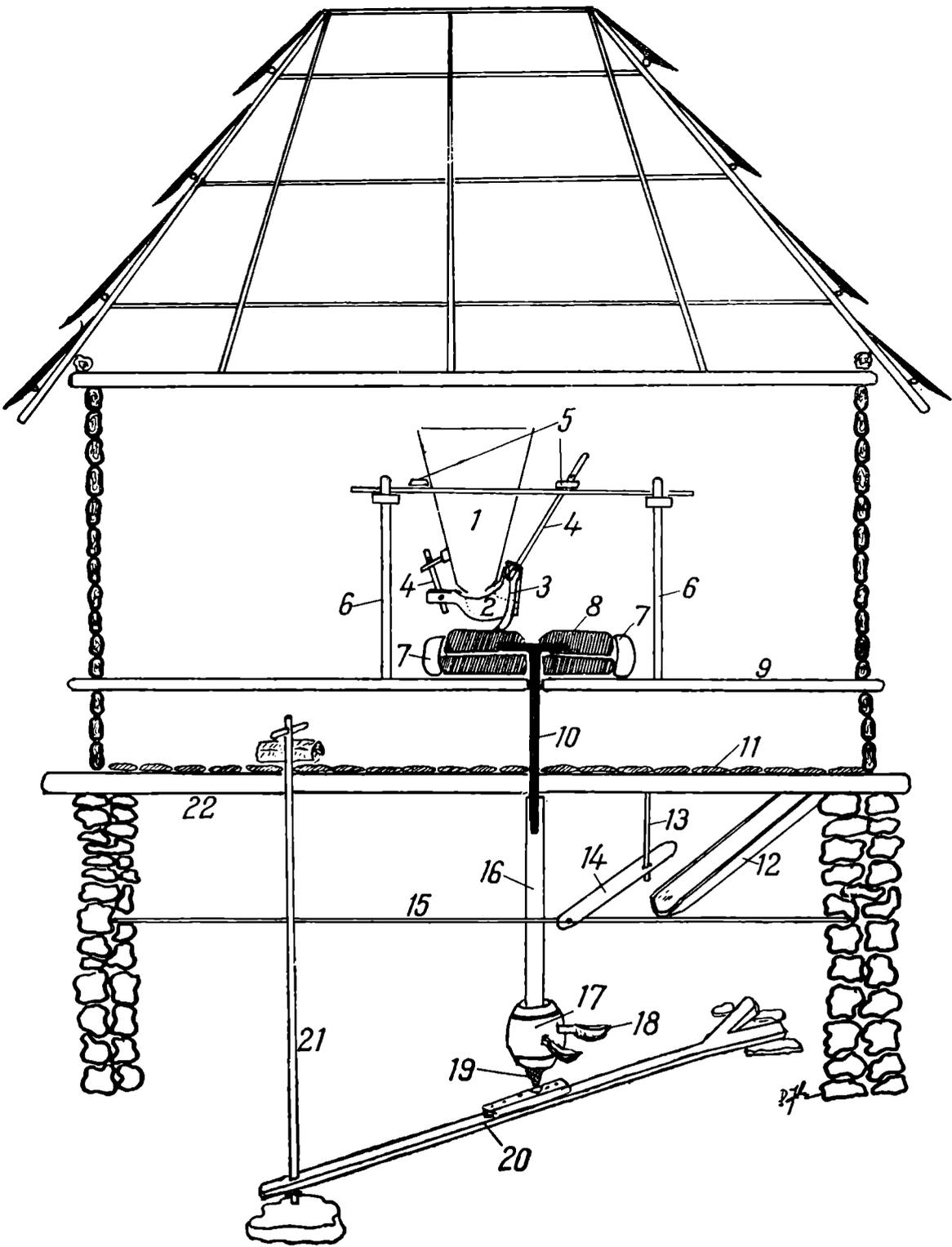
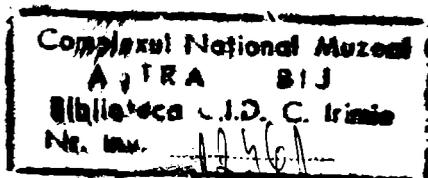


Fig. 4. Moară cu ciutură a Mărineștilor — Comuna Podeni, jud. Mehedinți — secțiune:

1. coș; 2. gurită; 3. ciocut; 4. agățatori; 5. chingile coșului;
6. stobor; 7. ocoli; 8. pietrele morii; 9. patul; 10. gînjeul cu prap;
11. podele; 12. jgheab; 13. cîrligul stavilii; 14. stavilă; 15. parul stavilii;
16. fusul; 17. ciutură; 18. aripile ciuturii; 19. călcîi; 20. crăcana de sub ciutură; 21. săltător;
22. remee.

Abb. 4. Turbinenmühle der Familie Mărinești, Gemeinde Podeni, Kreis Mehedinți (Längsschnitt):

1. Rumpf; 2. Schuh; 3. Klapperstock; 4. Haken; 5. Rumpfjoch;
6. Rahmen; 7. Zargen; 8. Mühlsteine; 9. Steinboden; 10. Eisenspindel;
11. Fußboden; 12. Gerinne; 13. Haken zum Versetzen des Brettes;
14. Brett zur Regelung der Wasserzufuhr (Schleuse); 15. Schleusenpfosten (Pfosten an dem das Brett befestigt ist); 16. Holzspindel; 17. Löffelrad; 18. Löffel des Rades;
19. Dorn der Spindel; 20. Gabel unter dem Löffelrad;
21. Steinheber; 22. Sohlbalken.



de făină). Tot de patul morii sînt fixați cei doi sau patru „stobori“, pe care se sprijină „chingile“, ce susțin „coșul“.

Coșul morii, de formă tronconică, se termină printr-o „guriță“ (o bucată de lemn scobită), ce se prinde de acesta printr-o „pană“ în „agățător“. În partea opusă se află un alt agățător, mai mare prins de guriță printr-un „cui“ și care prin intermediul unei pene în trepte numită „ajutor“ reglează cantitatea de boabe ce cade în „cantă“. Tot de guriță este prins un lemn mobil, „ciocutul“, care bate pe piatra morii. Aceasta învîrtindu-se face ca ciocutul să trepedeze, înlesnind căderea boabelor în guriță (fig. 6). Cantitatea de boabe pusă o singură dată în coș, variază între 30—40 kg, iar durata măcinatului depinde de debitul de apă (3—6 ore). Reglarea distanței dintre pietre, respectiv finețea făinii se face cu ajutorul „săltătorului“, care se assemblează în partea inferioară cu „crăcana de sub ciutură“, iar în cea superioară cu o pană mobilă numită „rădicător“.

### Pivele de dimie

A doua categorie de instalații țărănești ce aplică principiul forței prin cădere, o constituie „pivele de dimie“.

„Vechimea milenară a acestui meșteșug... precum și faptul că în prima jumătate a secolului XX, instalațiile cu pive și vîltori au început să dispară, constituie suficiente motive pentru cercetarea acestui sector al culturii noastre populare“.<sup>13</sup>

Păstoritul, alături de agricultură a fost una din ocupațiile de bază ale țaranului român. Vreme îndelungată pentru regiunea cercetată de noi, acest meșteșug al piuăritului care prelucrează textilele țărănești, corelat cu ocupațiile de bază, a fost strîns legat de modul de viață, de împodobirea interiorului, de portul încă viu. Faptul că astăzi (1966) mai există în bazinul superior al Bahnei încă două asemenea instalații, dintre care una construită recent, nu exclude posibilitatea ca în trecut ele să fi avut, alături de morile cu ciutură, o arie mai mare de răspîndire, care s-a restrîns odată cu dezvoltarea vertiginosă a producției industriale a textilelor.

<sup>13</sup> C. Irimie, *Pivele și viltorile din Mărginimea Sibiului și de pe valea Sebeșului*, Muzeul Brukenthal, Studii și comunicări nr. 2, Sibiu, 1956, p. 5.

auf, die das Joch für den Rumpf zum Einschütten des Getreides tragen.

Der konisch zulaufende Rumpf hat unten eine Öffnung durch die das Korn in den Schüttler gelangt, und von da durch die kreisförmige Öffnung im Läuferstein zwischen die Steine. An dem Schüttler ist ein beweglicher Stab, der „Klapperstock“ (ciocutul) angebracht, der an den Mühlstein anreicht und durch diesen in Bewegung versetzt wird. Diese Bewegung wird durch den Klapperstock auf den Schüttler übertragen, wodurch der Körnernachschub im Verhältnis zur Drehgeschwindigkeit der Mühlsteine geregelt wird (Abb. 6). Der Rumpf nimmt ungefähr 30—40 kg Körnerfrucht auf, die erforderliche Zeit zum Mahlen dieses Kornes hängt von der Wassermenge ab (3—6 Stunden). Die entsprechende Einstellung des Mahlgauges — um je nach Bedarf gröber oder feiner zu mahlen — erfolgt durch eine Steinhebevorrichtung, „săltător“, die unten mit dem gabelförmigen Spurbalken verbunden ist und oben durch Keile gehoben wird.

### Die Tuchwalken

Eine zweite Kategorie von bäuerlichen Anlagen mit Wasserantrieb sind die Tuchwalken (pivele de dimie).

„Die tausendjährige Vergangenheit dieses Gewerbes und die Tatsache, daß die Walkanlagen und Wirbelkörbe seit der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts mehr und mehr verschwinden, sind Gründe genug, um diesen Sektor unserer Volkskultur zum Gegenstand der Forschung zu machen.“<sup>13</sup>

Das Hirtenwesen war neben dem Ackerbau eine der Hauptbeschäftigungen der rumänischen Bauern. Lange Zeit hindurch war das Walkergewerbe eng mit diesen Hauptbeschäftigungen verbunden und hing mit der Lebensweise der Menschen, der Ausgestaltung ihrer Wohnräume und der Volkstracht zusammen. Heute noch (1966) bestehen im oberen Becken des Bahnaflusses zwei dieser Anlagen, eine davon wurde vor kurzem errichtet. Das läßt darauf schließen, daß sie ehemals gleichzeitig mit den Turbinenmühlen ein weiteres Verbreitungsgebiet hatten, das erst in letzter Zeit durch die außerordentliche Entwicklung der Textilindustrie in unserem Lande eingeschränkt wurde.

<sup>13</sup> C. Irimie, *Pivele și viltorile din Mărginimea Sibiului și de pe valea Sebeșului*, Muzeul Brukenthal, Studii și comunicări, Nr. 2, Hermannstadt, 1956, S. 5.

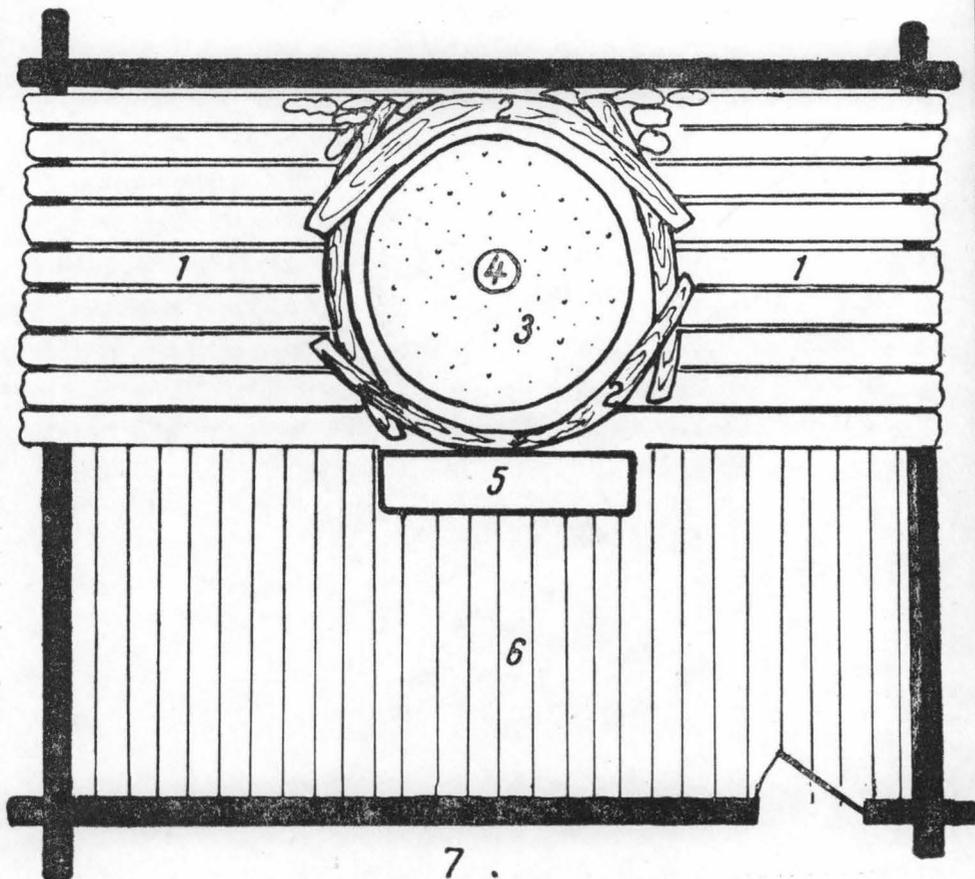


Fig. 5. Planul morii „Marineștilor“, — Podeni —  
jud. Mehedinți:

1. patul morii; 2. ocoli; 3. piatra morii; 4. cantă; 5. miș-  
nic; 6. podele; 7. temeie.

Abb. 5. Plan der Mühle der Familie Marinești,  
Podeni, Kreis Mehedinți:

1. Steinboden; 2. Zargen; 3. Mühlstein; 4. kreisförmige Öff-  
nung des Läufersteins; 5. Mehltruhe; 6. Fußboden; 7. Sohl-  
balken.

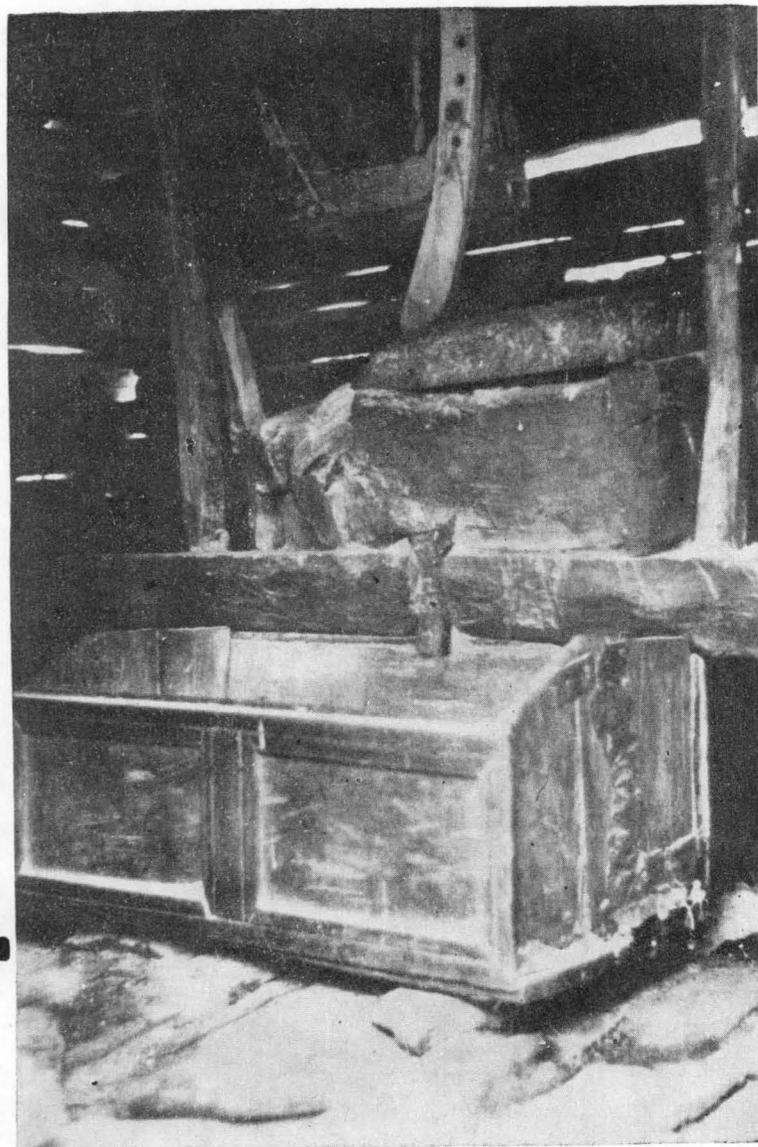


Fig. 6. Instalația de măcinat la moara „Marineștilor“.

Abb. 6. Mahlgang in der Mühle der Familie Marinești.

În 1957, în Oltenia și Muntenia existau 70 de pive din totalul de 371 cât avea România, număr care îi conferă locul doi după Transilvania cu 200 de pive, respectiv Moldova 33 și Banatul 12.<sup>14</sup>

Aceste două instalații sînt construite în sat, una pe palea Bahnei (C. Papavă), iar cealaltă pe valea Camenei (Ionel Grama), ambele fiind în stare de funcționare (fig. 7).

Mecanismul este pus în mișcare cu ajutorul unei „roți cu aripi“, care are la bază principiul căderii de apă. Apa vine pe o ierugă (același sistem ca la morile cu ciutură) alimentînd astfel instalația. Lateral sau în spatele piuei se construiește un dig — un mic baraj — de unde prin cădere apa izbește cu putere aripile roții. Apa cade într-un coș de formă tronconică, orientat cu baza mică în jos, continuat printr-un butuc scobit, ce prezintă o deschidere în partea dinspre roată, înlesnind aripilor să pătrundă în interior. Spre bază coșul se curbează după roată pînă la poziția orizontală, ceea ce face ca acesta să îmbrace 1/4 din circumferința ei (fig. 8). Astfel alimentarea cu apă condiționată de debitul râurilor, are la bază îmbinarea a două sisteme: primul prin cădere de la aproximativ 1,5 m și al doilea prin purtare în partea inferioară. Prin intermediul „fusului cu pene“ se pune în mișcare alternativ „maiele“ oblice ale piuei. Acestea alunecă cu spatele pe două scînduri numite „andrele“, iar cele două „chingi“ din față și din spate le asigură stabilitatea necesară baterii dimensiilor în „postavă“, care se finisează cu apă caldă (fig. 9). „Cazanul“ în care se încălzește apa este alimentat printr-un „jgheab de salcă“. De aici apa fierbinte este condusă printr-o țevă la postavă, unde dimensiile sînt „mestecate“ de cele două maie. Înainte de a fi introduse în postavă, dimensiile „se împiedică“, adică se cos cu ață de fuior pe margine, întrucît țesătura se bate deodată atît pe lung, cît și pe lat. Timpul necesar pentru prelucrare este de 24 de ore, după care dimensiile se scot, se storc „se trîmbuiesc“ și se întind pe o masă lungă timp de 15—20 minute. Ceea ce surprinde este lipsa vîltoarelor din regiunea cercetată.

Pivele sînt construcții mult mai modeste comparativ cu cele existente în alte regiuni ale țării (Banat, Transilvania, Moldova). Construcția „casei piuei“ ca și a ierugii sau a digului, nu solicită amenajări speciale pen-

Im Jahre 1957 befanden sich von den insgesamt 371 Walken Rumäniens 70 in Oltenien und Muntenien, 200 in Siebenbürgen, 33 in der Moldau und 12 im Banat.<sup>14</sup>

Die beiden obenerwähnten Walken sind innerhalb des Dorfes am Bahnafluß (Besitzer C. Papavă) bzw. Camenafluß gelegen (Ionel Grama) und sind beide in Betrieb (Abb. 7).

Der Mechanismus der Walken wird durch ein unterschlächtiges Schaufelrad in Bewegung gesetzt. Das Wasser fließt durch einen Kanal (nach dem gleichen System wie bei den Löffelradmühlen). Seitlich oder hinter der Walke wird ein Damm — ein kleines Wehr — gebaut, woher das Wasser in einen konisch mit der Spitze nach unten gerichteten „Korb“ gelangt, der sich in einen ausgehöhlten Baumstamm fortsetzt; dieser weist eine dem Rad zugewendete Öffnung auf, so daß die Schaufeln hineinreichen. Die Grundfläche des „Korbes“ ist im Sinne des Rades bis zur Horizontalen gebogen, so daß er ein Viertel des Radumfangs umfaßt (Abb. 8). Die Wasserversorgung wird bei diesen Anlagen durch die Verbindung von zwei Systemen gesichert: erstens die Nutzung eines Gefälles (das Wasser fällt aus etwa 1,5 m Höhe) und zweitens durch die Wasserzufuhr von unten her. Durch eine Nockenwelle werden die schrägstehenden Stampfen der Walke abwechselnd gehoben. Die Stampfen gleiten auf zwei Brettern, während vorne und seitlich angebrachte Jochbretter ein Abrutschen der Stampfen verhindern. Die Wollgewebe werden in dem Walktrog unter Zufuhr von warmem Wasser bearbeitet (Abb. 9). Der Kessel zum Erwärmen des Wassers wird durch eine Wasserrinne gespeist. Aus dem Kessel gelangt das kochende Wasser durch ein Rohr in den Walktrog. Bevor das Wollgewebe in den Walktrog gelegt wird, werden die Ränder mit Hanfgarn zusammengenäht. Die zur Bearbeitung erforderliche Zeit beträgt 24 Stunden. Nachher wird das Tuch herausgenommen, ausgewrungen und 15—20 Minuten lang auf einem Tisch ausgespannt. Überraschend ist das Fehlen des Wirbelkorbes in dem untersuchten Gebiet.

Im Vergleich zu den Walken anderer Gebiete (Banat, Siebenbürgen, Moldau) sind diese Anlagen viel bescheidener. Die Errichtung des Walkhauses, des Kanals, des Dammes erfordern keine besondere Vorbereitung des Geländes, da die Unebenheiten des Bodens mit großer Sachkenntnis ausge-

<sup>14</sup> C. Irimie, *Beiträge zur Typologie...* p. 33.

<sup>14</sup> C. Irimie, *Beiträge zur Typologie...* S. 33

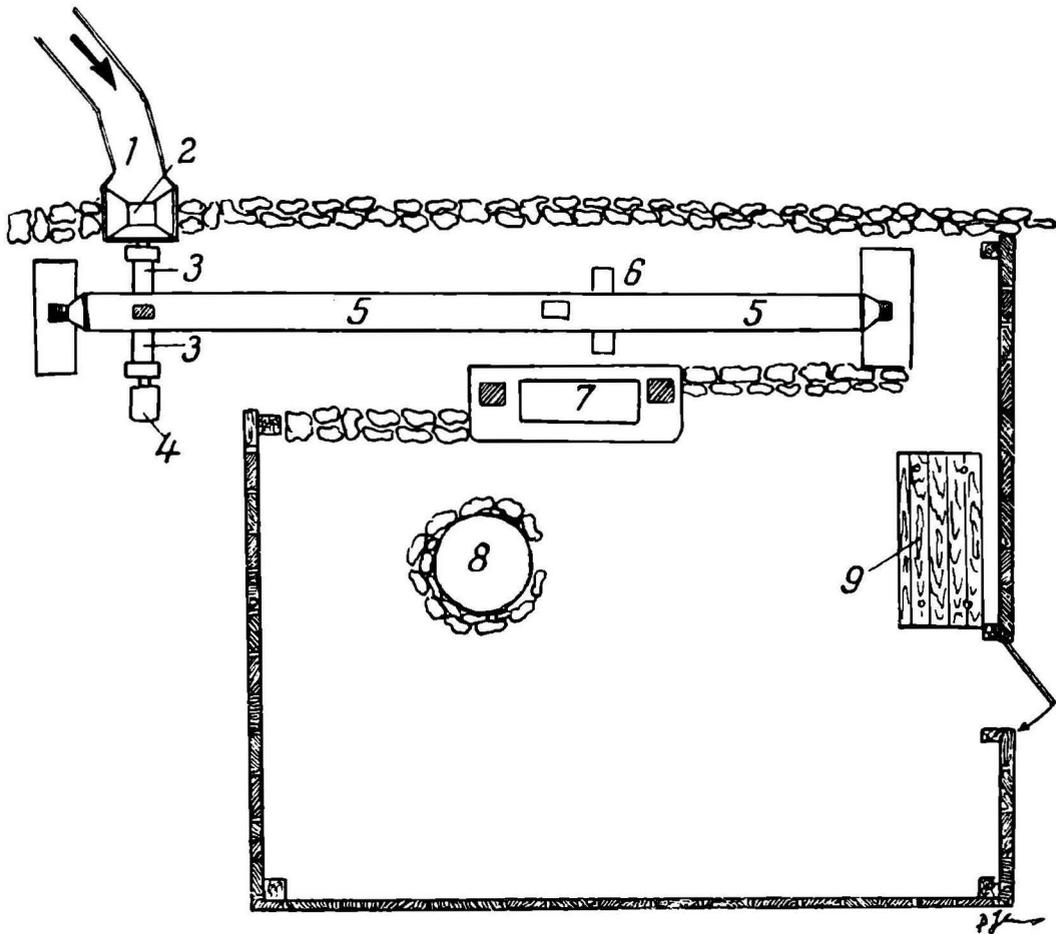


Fig. 7. Piuă lui Ionel Grama, comuna Podeni, jud. Mehedinți:

1. ierugă; 2. coș; 3. crucile roții; 4. aripi; 5. fusul; 6. pe-  
nele fusului; 7. postavă; 8. ceaun; 9. masă.

Abb. 7. Walke des Ionel Grama, Gemeinde Podeni,  
Kreis Mehedinți:

1. Gerinne; 2. Korb; 3. Radkreuze; 4. Schaufelrad, 5. Welle;  
6. Zapfen der Welle; 7. Walktrog; 8. Kessel; 9. Tisch.



Fig. 8. Roată cu aripi și sistemul de punere în func-  
țiune al pivelor de pe valea Bahnei.

Abb. 8. Schaufelrad und Wasserzufuhr bei den Walken  
im Bahna-Tal.

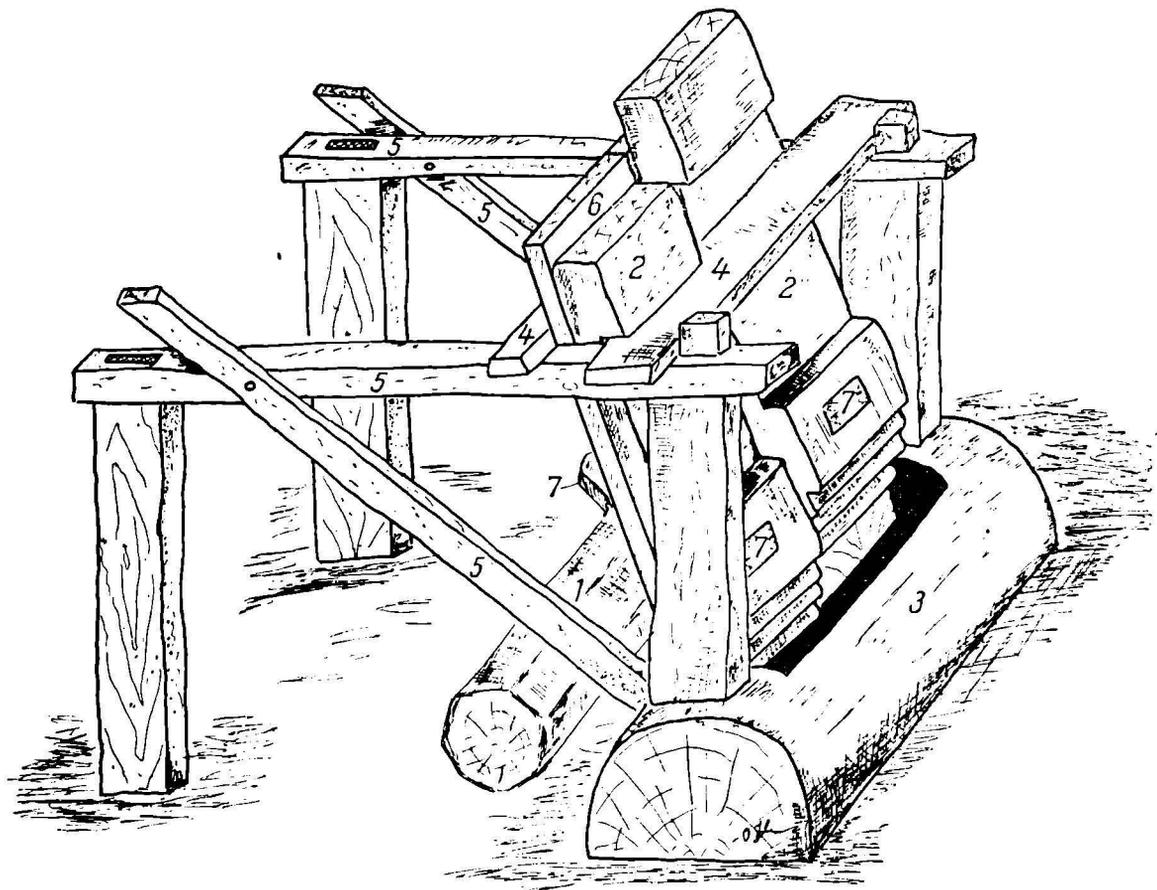


Fig. 9. Piuă lui Ionel Grama, Podeni, jud. Mehedinți, perspectivă:

1. fusul cu pene; 2. maiele; 3. postavă; 4. chingile maielei;
5. furcile maielei; 6. andrele; 7. pana maielei.

Abb. 9. Walke des Ionel Grama, Podeni, Kreis Mehedinți;

1. Welle mit Zapfen; 2. Stampfe; 3. Walktrog; 4. Jochbretter der Stampfen;
5. Gerüst; 6. Gleitbretter; 7. Keil der Stampfe.

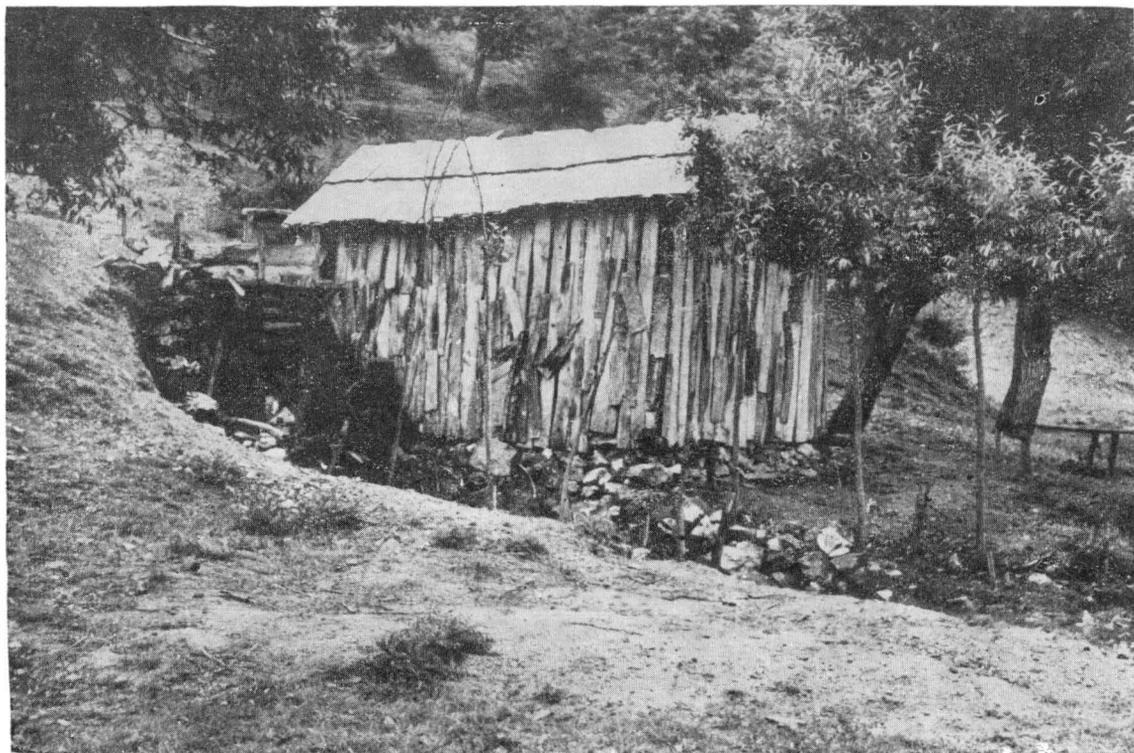


Fig. 10. Piuă lui Ionel Grama — Podeni — vedere de ansamblu.

Abb. 10. Walke des Ionel Grama, Podeni, Gesamtansicht.

tru amplasare, deoarece configurația foarte accidentată a terenului este utilizată cu pricere la maximum. Prezența numeroaselor rupturi de pantă, înlesnește construcția ierurilor, prin simpla săpare și amenajare a unui șanț, ce duce apa la piua situată de obicei sub un mal abrupt, care întărit și zidit cu piatră se folosește ca perete (fig. 10).

Debitul variabil al râurilor, mai ridicat din toamnă pînă în primăvară și scăzut vara, imprimă un caracter sezonier acestei îndelniciri.

Datele succinte și imaginile înfățișate pînă aici, pun în evidență rolul pe care instalațiile țărănești îl joacă în cadrul vieții noastre sătești.

Descoperind simple, dar ingenioase sisteme de construcție de captare și folosire a apei, țaranul român a realizat aceste invenții arhaice, mărturii ale culturii populare din zona Mehedinților în care măcinatul și piuăritul, legat de păstorit și agricultură au aparținut și încă mai aparțin economiei casnice, pentru satisfacerea în egală măsură a necesităților populației locale.

Însuși termenul de „seliștele Bahnei“ — locuri propice pentru amplasarea de sate, de mori și de stupini<sup>15</sup> — din vechiul document de la 1374, atestă prin prezența lui vechimea acestui meșteșug cu caracter economico-gospodăresc, legat de viața colectivității, pentru teritoriul României în general și pentru zona bazinului superior al Bahnei în special.

nützt werden. Die zahlreichen steilen Abhänge erleichtern die Errichtung der Zuleitungskanäle, da einfach ein Graben ausgehoben und hergerichtet wird, der das Wasser bis zu der Walke führt. Diese liegt meist an einem Steilufer, das, durch eine Steinmauer gesichert, die eine Wand des Gebäudes bildet (Abb. 10).

Die wechselnde Durchflußmenge der Flüsse, die im Sommer nur wenig, vom Herbst bis zum Frühling dagegen reichlich Wasser führen, verleiht dieser Beschäftigung den Charakter einer Saisonarbeit.

Unsere kurz zusammengefaßten Angaben über die Mühlen und Walken sollen die Rolle veranschaulichen, die diese bäuerlichen Anlagen im Leben unserer Dörfer spielen.

Der rumänische Bauer hat einfache aber sinnreiche Bausysteme zum Eindämmen und zur Nutzung der Wasserkraft ersonnen; uralte Erfindungen sind Zeugen der Volkskultur im Gebiet von Mehedinți, wo das Mahlen und Walken, mit dem Ackerbau und dem Hirtenwesen verknüpft, ein Teil des bäuerlichen Wirtschaftsbetriebes waren und sind, beide dazu bestimmt, den Bedarf der ortsansässigen Bevölkerung zu befriedigen.

Der Ausdruck „seliștele Bahnei“ — d. h. zur Anlage von Dörfern, Mühlen und Bienenärten<sup>15</sup> günstige Stellen — in der Urkunde aus dem Jahr 1374 bestätigt das hohe Alter dieser mit dem Leben der Gemeinschaft eng verbundenen Gewerbe auf dem Gebiete von Rumänien im allgemeinen und in der Zone am Oberlauf der Bahna im besonderen.

<sup>15</sup> V. Costăchel, *Le monopole du moulin en Moldavie au XV-e et XVI-e siècle*, în *Revue historique sud-est européenne*, XXII, p. 172, București, 1945.

<sup>15</sup> V. Costăchel, *Le monopole du moulin en Moldavie au XV-e et XVI-e siècle*, în *Revue historique sud-est européenne*, XXII, p. 172, Buk., 1945.